

МД. 3907/4

Вечерас, са четвртим и последњим делом Вагнерове Тетралогије, оправдићемо се од једног уметничког дела замашног у сваком смислу. Обухвата то дело не само германски мит, не само главне нагење и осећајне вредности германске расе; носи то дело и све симболе и многе књучеве за симболе живота човекова уопште, и то живота човекова ~~и~~ два света, света земаљског и света васеленских закона. Стога, дело Вагнерове свираће се и певаће се даље, некада у целини, некада у појединостима; али докле год је човек страст, докле год је човек херој који и од неба тражи рачуне, над Вагнеровом Тетралогијом ће људи даље и даље доживљавати оне емоције од којих човек сазрева.

Треба вечерас казати два три завршна зачеука.

Потребла је дакле једна мала реконструкција целинет, али не толико ~~и~~ ^{реализм, тајна}, колоко ~~и~~ ^{реализм, тајна} главних симболских обележја, око којих се наслагала садржина. Сећате се; украдено је благо са дна реке Рајне; дигнуто на грешну земљу из чистих таласа митске германске реке. То благо, сјајно и ватreno првено као неко идеалис сунце, симбол је једине тајне снаге, једног зрачења у душе људске ^{какво} зрачење долази само од далеких лепота, од моћи које се рукама не додирују. Али ето украдено је то првено злато; прошло кроз крађе и прекрађе завидљивих и бесавесних грамзљиваца; ишло од шака подземних патуљака до власти бога Вотана; прешло у ^{руке} цинова, а од њих доспело у руке ~~и~~ обијаних смртних људи. Тајанствена снага је дакле упрљана; идеал претворен у средство за господарење и тиранију; претворен у прљаву пару за испланивање, и за варање лажним обећањима и неиспуњеним обvezама. Тајанственом благу је ~~и~~ убијена идеална вредност. Људи и богови се око њега лагали, тукли, убијали. Проклетство је пало на богове и на људе. Сав је живот и свет поткопан. Замрсили се односи, помешало се небо ~~и~~ са земљом, бог чека спас од јунака из лозе смртних бића. Тад јунак, наиван младошћу и шумском усамљености, не зна заправо куда срња; као што и бива са чистим и правим жртвама. Срња у пропаст и он, као и јеви они који су пре њега грешили и због својих грехова ^и њега и родили. Замста, и одувек, кад се ствари на овој нашој земљи и под овим нашим небом, заплету у невезалства, остаје једино решење: пропаст, трагедија, оркан који све односи; и онда, чудом

историје или васелене, подмлађење из трулехи и пепела, скупог пепела који генерације полагање сламу и данас, баш како су га слагали људи у митска времена.

Вагнер је ту истину, истину о подмлађењу из пепела, истину и историску и религиозну, обрадио уметнички у огромној конструкцији идеолошкој и музичкој. Додао је у суху филозофију историје, сузе и крике свог личног пессимизма. И тако месио богове, људе и елементе воде и ваздуха, генијално приказао којим путевима иде победа идеала, кроз све трагедије ће се обавити враћање злату у мирно почивалиште. Четврти део Тетралогије зове се Сумрак богова. Виће у њему покољ и истребљење људи, пропаст у мрак богова по вечно логичним законима свега онога што је служило ниске циљеве и ниске страсти. Сећате се, у другом делу смо имали погибију родитеља будућег јунака Зигфрида и грешно зачеће његово. Имали смо тада већ и бога Вотана гљивног и забуњеног, због грешења својих у срцу и кроз карактер. Могло је се тада још да буде гљевац и да спреми оно што се и данас још догађа, да деца испаштају грехе охолих и грамзљивих предака. Ќаер своју Еринхилду отерао је у искушење и тешко казнио кад није поступила по његовој злуј намисли. Проклео ју је, отерао у смртне жеље и њихову тешку судбину. У трећем делу, опомените се, разведрило се било. Зигфрид, млад, снажан, леп, весео, шаљив даје музичи и тексту живот и ведарину и наивност. Али, знамо шта се крило у суштини природе Зигфридове, у наслеђујући позиву његову. Зигфрид је такорећи шумско биће, непросветљене среће и сировог карактера. У њему је протањена крв богова, као обично у трагичним херојима, Зигфрид не зна ко су му родитељи; не зна шта је жена и љубавна страст; не зна шта је добио кад је убио неман и освојио рајску срећу. Благо и прстен нивелунжи, у којем се крије сва моћ и све проклење. Ње прстен дати Еринхилди просто као знак љубавне верности. Еринхилда допуњаваће кобне околности. Заборавила је оно што је знала као бешаренка и као јунакујућу срећу. Симболи се преносију свак ток судбине света у људске руке. То значи да се заплет све вишеграна, а трагедија ситни. Ствари и људи као да су де избезумили, пропасти жури.

У четвртом делу ће сумраци и зло првладати потпуно. Бог Вотан, видовитији од људи, зна шта мора доћи, и он и небо као да се креће

сурвавање ће се довољити кроз страсти и пакости људи. Тиме је Вагнер симболички приказао природу и божанску закону. ^{прича живота.} ^{закон природе} Једно време, ~~се~~ дејствују са људма заједно; али кад њоб земаљска преврши, повукну се и зајунте, а плања, окајања и умирања остају ~~се~~ људма. Тако ће бити и са Зигфридом и његовом околином. Проклетство са прстеном иде неумислено даље, ма да је Зигфрид од њега начини безазлени залог ~~издавања~~. Страсти људи и страсти подземних бића бесне, јер су ~~њима~~ богови оставили завршни чин у сраму и болу. Зигфрид је по племену Велзунг, ^Урод Вотану, као што значи. Његова јуначка слава побудиће завист код племена Гибихунга. Подјарује ту завист код Гибихунга, брата и сестре Гунтера и Гудруне, ~~Х~~аген, или син горега оца, онога подземног Албериха који је први згрешио са крађом злата из Рајне. ~~Х~~аген је смислио да у Гудруни, неудатој и Гунтеру, нежењену, потстакне љубавне страсти, наравно са тешком компликацијама, како би у таквој атмосфери било што више могућности за бој и злоупотребе и преотимања власти и својине блага и прстена. Прорадиће даље љубавни напитци. Они су, наравно, само симболика наглог буђења плотних страсти под примитивних митских бића. ~~Х~~агенове су зле намере уперене, ~~дакако~~, против Зигфрида и Бринхилде јер је тамо и јунакство и прстен. Однос Бринхилде и Зигфрида и сам себом сејало мути. Бринхилда воли Зигфрида неизмерно, као плот и дух јуначки; али, понекад, ^{слика} танки и облац прођу јој кроз душу сећања да је била бесмртна богиња, и слободна и јака као мушкарац. ~~Она~~ савлађује меланхолије своје снагом некадашње валире.

Б Коноси се поносом смртне жене, што помаже и воли јунака који је подван да савлада непријатеље богова. Мути се однос Зигфрида и Бринхилде и због трагичног правца ~~—~~ свих догађања. ~~Ч~~ер, на крају крајева све има да послужи не рестаурацији старих богова, не, свет иде даље — него рестаурацији идеала, враћају блага на дно реке. ~~—~~ без чистог и надмоћног идеала нема подмиће света.

Г Ванредна је Вагнерова музика која истовремено, у разним мотивима, доноси песму усамљене Бринхилде, са мислима које нема коме да повери, и песму Зигфрида који лута по шуми, чекајући као младо звере ~~—~~ тојаки искуства и пут. Сваки час јекче дивни трубни мотив Зигфрида, ^{Звучи} његове младости и ~~—~~ али и његове усамљености, јер је на свој начин и он сам, без никога свога, и жртвован унапред. ~~Х~~аген је мотрио, и удесио да Гибихунги спазе и позову Зигфрида. Напитак који му ~~Х~~аген, односно младе Гудруна даје у купи пива, напитак је

и љубави и заборава. Зигфрид заборавља шта је њему Бринхилда; и сам обе-
ћава Гунтеру, свом новом пријатељу чију сестру ~~чију~~^{ону} да ће му довести Брин-
хилду, за којом, пламеном окруженом чезне Гунтер. Зигфрид једини и може помоћи
Гунтеру, јер само он има краброст ~~за~~^{тогоду} пролазак кроз ватру. Све ово, симболи ~~се~~^{снажнијих} само, који значе херојски удеос. Трагични херој греши, сам прави заплете и спрема
потресе; ~~и~~^и дрма судбином света кроз компликације индивидуалних жи-
вота. Док се то дешава са Зигфридом у шуми, Бринхилди је дошла ненадашња
сестра валкира Валтраута. Донела је тешке вести о Ветану. Седи у Валхали
као без живота, држи сломљено копље — сломио га је знамо, Зигфрид — заповедио
је да се посече свети ~~б~~^{закле} брест и начини од њега ломача. Ветан ~~спрема~~
достојанствен ~~с~~ сумрак богова. Али још једну малу наду шапће Валтраути:

Ако би она /ж. џ./ Бринхилда / хотела
Клерима дубоке Рајне вратити прстен,
Од страшне клетве
Били би решени богови и свет.

Вотан се узалуд нада. Бринхилда је ~~је~~^{како је баш он хисто, сада хане} обична жена; ближи јој је Зигфрид од Вотана и неба. Ни за њога, и ни за шта, не би она скинула залогу љубави с прста. Поручује по Валтраути Вотану, у певашу које је величанствена победа и срећа ~~и~~^{а хане} смрти ~~и~~^{и то воле другога} виште и себе и цео свет — поручује кратку и јединствену поруку: "Љубав не да!"

7 А тамо код Гибихунга довршује се заплет. Хаген от-
крива Зигфриду дејство чудотворног капе, и Зигфрид, претворен у Гунтера од-
зи Бринхилди, да је по други пут освоји ~~—~~ човек који сме проћи кроз пла-
мен на Ернхилдинеј стени. Јртварање љубавника и просаца ^{у другој мачи} чест је мотив у
митској поезији. Али код Вагнера се ту крије дубок смисао, ~~—~~ критика охе-
ке божанске воље и заповести, ^{доказ} ~~—~~ да пред мечима и досеткама људи
падају и божји планови и осигурања. Кад Зигфрид-Гунтер стигне, Бринхилда
пита делазника: Ко је? Зигфрид, који не зна више истину од раније, одговара
тачно и нетачно: Један из племена Гибихунга Гунтер. Валкира се ^{бум} бори се ~~—~~
зом, али је ^{он} савлада, отме јој прстен и онесвеслу ~~—~~ одвуче у ^{онај} ^{од} племе, у
којем се сад ^{налазе} обоје, по воји и злуј намери Хагеновој. Сутрадан, Брин-

хилда види да се спрема свечаност за две нове везе: и мал ~~и~~ Зигфрида, ~~и~~
и други овога ~~и~~ прстен на ње~~вој~~ руци, избезуми се. Прво оптужује Гунтера,
да јој је у борби узео прстен. Гунтер се куне, да није. Онда Бринхилди дође
слутња да је Зигфрид кривац; назове га варалицом и крадљивцем, одриче му
особине хероја, јер је погазио заклетву. Међу њима је~~ја~~саг љубоморе и непри-
~~и~~ јест, премног Зигфрида у Туришега учините се дуо. ~~Бринхилди~~ суждан да: и то
зато други ће његове чудеса држати даши овога и ~~и~~ учинена.

страсти сваке врсте, утолико више што Зигфрид охоло добацује некадашњој валири; да он заиста ~~ништа~~ ништа не зна о прстену од жене узету, него само о прстену јуначки задобијеном после убиства немани... Пуште су ~~даље~~ ^{све} до-
вљно отрован^и, час је Хагенов. Он потврђује Бринхилди да је Зигфрид вара-
лица, снује с њом освету најстрашнију: он ће убити Зигфрида, пошто му Брин-
хилда открије како се може смртно ранити јунак. Сада, као у свакој драми
великог роматике, код Шексира, код Ига у нашој народној песми — ~~ништа~~ брзо,
све. Хаген убије Зигфрида; ^и затим, наравно, и Гунтера, јер би Гунтер преко
Гудруне тобожње удовице Зигфридове могао присвојити прстен за себе.... Осе-
ћате ли вечну и трагичну јатаност догађаја: прстен истим путем иде натраг.
У митска времена није било моралних правила, али је увек било у људма ме-
ралног осећања. У митским традицијама се зато замредно уметнички спроводи
неминовност правде. Успут тамо и успут натраг, сви грешници око прстена има-
ју двапута да виде своја ^{зла} дела и да плате свој рачун.

^Бројлем се згуснуо, ~~прскаве~~ је ~~ништа~~
до чело, ~~ништа~~ тајанствени знаци су устали. Кад Хаген пружи руку да скине прстен
са Зигфидова прста, рука ^{правила} Зигфрида се дигне и одбаци. Бринхилда се ^{освеш-}
тије, прогледа, и започиње њен луд ^{ен} над легендарним њеном ^{богијем}. Њено
певање је потресно: то је песма љубави младе жене, и последња успаванка
мртвом ~~јунаку~~. Прстен верности везао их је још једном, и завазда. Бринхилда
сама спрема помачу на којој ће сагорети лет Зигфридов. Сцена та је дивље
лепа, узвишенна и потресна. Кад се пламен добро разбуки, улази у ватру и
Бринхилда поносита богиња валира, и уједно ^{срдечно чуваје и} ојачана жена. Једно вре-
ме, на сцени ^{којом смо видје;} и јунак и уметност ^и само пламен уз пратњу величанствене муз-
ке. Не треба много говорити о дубоком смислу тог симбола. Ватра је лепота;
ватра је смрт; ватра је чистилиште; ватра је нов живот, светлост и топло-
та. Грандиозно је попео Вагнер ~~ништа~~ испуњење врагедије јо^и и тиме, што
тамо даље, у Валхали, има друга помача и ватра. Ватан, гаровити херојски
уметник-бог германског мита, заклонио је лепотом ватре сипазак богова у
мрак оних предела о којима смрти ништа не знају. После дивног ватреног
симбола, Вагнер на^и је спремио стиравање ^{прајеје,} такорећи сан уморне трагедије кре-
символ, други ~~ништа~~ тајанствени ^и елемент, водени ^и елемент. Кад од Зигфрида и
Бринхилде остане само пепео, узгибају се таласи Рајне; језовито живи, али
уједно мекани, вељају, између пепелиште, полако спирају задње трагове једног

довршеног света. Остављају чисто место без трагова несреће и зла, новом свету који ће доћи. А своје благо, свој прстен враћају таласи на његово место, да опет у дубинама засија мирно идеално сунце, нова радост новок ковача богова и људи. ...Али, ту је још Хаген! Ту је, да. Кад види куд пође прстен, баца се за ~~вас~~ у таласе, бори се са кнегицом Рајне. Али онев ^{спаситељ} у свом царству, мирно ~~се~~ савлађују ^{Хагена,} мртва одвлаче на дно, оно дно које је Хагенов отац Алберих први оскврнуо и покрао.

Од музике, чујете увод у четврти део Тетралогије, и за-
вршну музику читавог четвороделног циклуса. Избор је добар. Не пропустите
обратити сву пажњу још једаред на велику музику Вагнерову, на она шта Ваг-
нер од тонова гради. Као што велики сликар, н. пр. Сезан, материализује
бесју, тако Вагнер материализује музику. Он зида зидове од тонова и хармо-
нија, слаже спрат на спрат, слива гласове људи и инструмената и они се ^{у корејсманова,}
~~извршио~~ ^{Вагнерова} ~~се~~ ^{се} носе и подупиру. Музика ~~извршила~~ зарива у простор као нека кате-
драла. Она не тече, она се усправља и стоји. У завршној музичи, обратите
пажњу, почетак ^{је} диван. Сва пессимистичка мисао Вагнерова је ту дошла до пуног
израза. Ита је будућност човекова? Тама и сумраци. Човек и не сме оштро
напред гледати, јер би видео само крајеве, смрт, и пепео. Натраг морамо да
гледамо! ^{Иса} ^{аудије варка} напоришемо организујемо свет свој. ^{ам} ^{и над} надмоћ свега око нас
обара што подигосмо руши све. Поново дижемо ^а радећи ^{што} само се у комаде
разбијамо. Како лепо рече немачки песник Рилке: "једнако се од нехега спра-
штамо." Бринхилда се од богова опростила, да би постала љубљена жена ајна-
ка; па се убрзо и од јунака оправстила. Зигфрид се од родитеља оправстио
такорећи пре то што се родио, па се убрзо оправстио и од славе и задатка за
који се родио. А од злата рајнског, видели смо, сви се редом оправстили! На-
послетку надвладају ствари, ватра и вода, елементи. ^и ^{из члану фрагмент и хориј} Али, из пепела ~~излази~~
идејал животворни. Поново ^{се} над ~~излази~~ хаос оркестра дике јасна труба хероја ~~излази~~
Зигфрида. Вагнер је те кобне и дивне херојске трубе осећао, и чује, као пре-
рок, и претварао их у музику као нико пре ни после њега. Труба код Ваг-
нера, то је мач све пресече, поприште очисти, настане празнина од неба до
земље, и ^и ^{из} празнице се поново рађају чудеса оркестра, и подмилаје ^{труса} живо-
та. Труба је замукла. Бринхилда и Зигфрид су пепео. ^{Али} ^{изједно} ево вечних та-
ласа воде и музике! ^{И Ево} мешаве њихово са ^{шепелјом} у којем су ујутала срца
богова и људи, смирила се добра и рђава дела. ^{Засила, гувер}

и потпуније музике и поезије у светској литератури и музике